

Dobrowolski, Kajetan

Początek działalności partii politycznych i organizacji młodzieżowych na terenie miasta i powiatu sierpeckiego (1945-1946)

Notatki Płockie 26/3-108, 32-38

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Początek działalności partii politycznych i organizacji młodzieżowych na terenie miasta i powiatu sierpeckiego (1945 – 1946)

Zwycięska ofensywa zimowa Armii Radzieckiej i Wojska Polskiego przyniosła w styczniu 1945 roku wolność ziemiom powiatu sierpeckiego. Przed siłami demokratycznymi i rozpoczynającymi legalną działalność radami narodowymi stanęły nowe i trudne zadania, m.in. walka o utworzenie i utrwalenie władzy ludowej, odbudowa zniszczeń wojennych oraz przeprowadzenie podstawowych reform ekonomicznych i społecznych. Ich realizacja miała szczególnie ważne znaczenie dla pozyskania szerokich rzesz społeczeństwa i skupienia wszystkich sił postępowych wokół nowej rzeczywistości.

Główny ciężar prac w pierwszym okresie rewolucyjnych przemian spoczywał na członkach i sympatykach Polskiej Partii Robotniczej. Podstawowe zadania tej organizacji zostały nakreślone w wydanej przez KC PPR w sierpniu 1944 r. odezwie, wrześniowej instrukcji oraz uchwałach KC „O sytuacji politycznej i zadaniach partii” z 26 września tego roku.

Od pierwszych dni wyzwolenia członkowie PPR i partyzanci AL wychodzili z podziemia i organizowali terenowe organa władzy ludowej. Ujawniły się i rozpoczynały swoją działalność komitety gminne i miejskie. Dość szybko podjął pracę Komitet Powiatowy na czele ze starym komunistycznym działaczem, Wacławem Skudlarskim. Już 1 marca 1945 r. skupiał on 780 członków w 56 komórkach miejskich i terenowych. Obok istniejących wówczas Komitetu Powiatowego i Komitetu Miejskiego (pierwszym jego sekretarzem był Jerzy Krajewski) w Sierpcu, utworzono 13 komitetów gminnych, obejmujących działalnością partyjną cały powiat sierpecki¹⁾.

Rozwijająca się organizacyjnie i umacniająca swoje szeregi PPR w swojej działalności musiała pokonywać poważne trudności. Szczególnie wyraźnie wystąpiły one na terenach o znacznych wpływach ludowców i szybko organizującego się i rozpoczynającego działalność polityczną zbrojnego podziemia.

W wielu środowiskach, zwłaszcza wiejskich, panował w tym czasie wyraźny nastrój niepewności i wyczekiwania. Zjawisko to, zwłaszcza w I połowie 1945 r., połączone z częstym opuszczaniem szeregów partii, było charakterystycznym dla wielu gmin powiatu. Szybkie zmniejszanie się szeregów peperowskich organizacji gminnych notowano m.in. w gminie Stawiszyn, gdzie masowo występujący z partii stwierdzili

ze „...zapiszą się później jak będzie już stały rząd”²⁾. Podobnie w Gradzanowie i Siemiątkowie członkowie PPR przechodzili do Stronnictwa Ludowego. W konsekwencji doprowadziło to do rozwiązania dwóch komórek, bowiem pozostali tam tylko sekretarze (w gminie Siemiątkowo w połowie maja 1945 r. organizacja partyjna liczyła 466 członków³⁾. Również w Żurominie z różnych, nie zawsze zrozumiałych względów, inteligencja całkowicie opuściła szeregi PPR⁴⁾. Bardzo słabo rozwijała się partia w Raciążu. Mało było tam członków, jeszcze mniej sympatyków. Tymczasem pomyślnie, zyskując wielu zwolenników, umacniały się organizacyjnie Polska Partia Socjalistyczna oraz Stronnictwo Ludowe, które na tym terenie odgrywało wówczas dominującą rolę.

Negatywny w wielu wypadkach stosunek do PPR wynikał często z niewłaściwego rozumienia w nowych warunkach istoty demokracji i częstych prób monopolizowania władzy przez instancje partyjne. Niejednokrotnie takie stanowisko komitetów i komórek partyjnych prowadziło do nieporozumień i ostrych zatargów nie tylko z partiami sojuszniczymi działającymi w powiecie, ale i z organami administracyjnymi, MO i UBP. Zjawisko takie dość wyraźnie wystąpiło m.in. w gminie Rościszewo, gdzie doszło do ostrego konfliktu KG PPR z MO⁵⁾. Jednakże, mimo pewnych trudności, duża operatywność Komitetu Powiatowego i kół terenowych prowadziła do szybkiego wzrostu organizacyjnego partii. Już w końcu października 1945 r. PPR liczyła 2 028 członków skupionych w 140 komórkach (zob. tabela I).

Dynamiczny rozwój organizacyjny PPR w powiecie został znacznie przyhamowany w okresie powstawania innych organizacji politycznych, zwłaszcza PPS i SL.

Pierwszy Zjazd Powiatowy partii odbył się 17 marca 1946 r. w Sierpcu z udziałem 99 delegatów ze wszystkich 13 gmin oraz miasta Sierpca. Ogółem wzięło w nim udział około 500 osób. Obradom przewodniczył starosta Stanisław Haller-Sobieralski. Warszawski Komitet Wojewódzki reprezentował sekretarz Mieczysław Turzeniec. Otwarcia Zjazdu dokonał sekretarz Komitetu Powiatowego, Paweł Błażejowski. W referacie KP i dyskusji szczególnie wiele miejsca poświęcono aktualnym zagadnieniom politycznym i gospodarczym powiatu. Wskazywano na konieczność zacieśnienia współpracy partii demokratycznych w komisjach porozumiewaw-

czych w ramach wspólnego frontu walki o dalsze przeobrażenia ekonomiczno-społeczne. Dokonano równocześnie wyboru 15 delegatów na konferencję wojewódzką.

Drugi Zjazd Powiatowy PPR zwołano już 14 lipca. Uczestniczyło w nim 400 delegatów — członków partii oraz przedstawiciele stronnictw sojuszniczych. Obradom przewodniczył sekretarz KP P. Błażejowski. Wiele miejsca, obok

rozpoczęła swoją działalność w początkach 1945 roku. W połowie marca tego roku w trzech kołach skupiała 117 członków działających przeważnie w środowiskach miejskich. Istniejące wówczas komitety w Sierpcu (84 członków) i w Raciążu (33 osoby), stanowiły podstawę organizacyjną tej partii. Komitet Miejski w Sierpcu na czele z Teodorem Wiśniewskim pełnił wówczas rolę Powiatowego Komitetu. Dopiero 9 kwietnia zorganizowano w Sierpcu pierwszy Powiatowy Komitet PPS z przewodniczącym Janem Muzycyzynem na czele, który funkcję tę sprawował do 13 czerwca 1945 roku. Dokonano wtedy zmian w Zarządzie. Przewodniczącym został Józef Malon, zaś J. Muzycyzynowi powierzono obowiązki sekretarza tegoż Komitetu⁶). Wkrótce powołano także Miejski Komitet w Raciążu.

Praca partyjna zarówno na terenie miast jak i na wsi była niezmiernie trudna. Brak starych, doświadczonych działaczy (wielu z nich wstąpiło do PPR), aktywistów oraz sugestywnie wytworzonego nastroju ponadpartyjności PPR, często znajdującego swoje odzwierciedlenie w praktyce życia codziennego, uniemożliwiała szybki rozwój organizacyjny tej partii (zob. tabela 2).

Tabela 1

Stan organizacyjny PPR w powiecie sierpeckim w dniu 31 października 1945 roku.

Lp.	Miasto lub gmina	I l o ś ć	
		Komórek	Członków
1	m. Sierpc	17	323
2	„ Raciąż	4	67
3	gm. Borkowo	5	141
4	„ Białyszewo	12	162
5	„ Bieźuń	12	100
6	„ Gójsk	8	146
7	„ Gradzanowo	9	77
8	„ Unieck	11	63
9	„ Kosemin	6	153
10	„ Koziebrody	13	90
11	„ Mochowo	8	139
12	„ Rościszewo	4	92
13	„ Raciąż	7	92
14	„ Stawiszyn	12	93
15	„ Żuromin	11	235
Razem		140	2 028

Źródło: Spis komórek PPR pow. sierpeckiego z dnia 31 X 1945 roku. AWKW PZPR, WKW PPR Wydział Organizacyjny, t. I/VI/100—101.

aktualnych spraw ekonomicznych, społecznych i organizacyjnych, poświęcono zwycięstwu stronnictw Bloku Demokratycznego (PPR, PPS, SL i SD) w referendum, podkreślając jednocześnie rolę poszczególnych partii politycznych w walce o pozyskanie społeczeństwa na rzecz programu przebudowy życia społeczno-gospodarczego i politycznego kraju. Wskazywano równocześnie, że przyszła walka o zwycięstwo w wyborach do Sejmu Ustawodawczego będzie przebiegała w ostrym starciu opozycji z siłami demokratycznymi. Koniecznym będzie — wskazywano — zacieśnienie współpracy wszystkich partii Bloku, wyeliminowanie występujących jeszcze źródeł wielu nieporozumień i wzmożenia szerokiej propagandy w terenie. Ponadto podstawowym warunkiem umocnienia sił demokratycznych będzie pełne włączenie się do akcji komitetów powiatowych i członków wszystkich partii, zwłaszcza PPS i SL, pozyskanie szerokich rzesz społeczeństwa dla idei wspólnej walki o utrwalenie przeobrażeń ekonomicznych i społecznych oraz zdecydowanej walki z elementami zachowawczymi skupionymi wokół PSL.

Polska Partia Socjalistyczna, druga obok PPR istniejąca siła polityczna na terenie powiatu,

Tabela 2

Stan organizacyjny PPS na terenach pow. sierpeckiego w latach 1945-1946

Rok	1945			1946		
	1 IV	1 VII	1 XII	1 II	30 X	1 XII
Stan na dzień						
Ilość członków	117	443	352	454	444	698

Źródło: Sprawozdanie Wojewódzkiego Komitetu PPS za lata 1945 i 1946. CA KC PZPR, PPS Wydział Ogólnno-Administracyjny, t. 235/VII-265 i t. 235/VII-260.

Niemniej, najbardziej dynamiczny jej rozkwit notowano w okresie od kwietnia do lipca 1945 roku. Wówczas to, zwłaszcza w czerwcu i lipcu, przy czynnym poparciu miejscowych działaczy, Józef Malon zorganizował komitety w Bieźuniu, Gójsku, Lisewie, Rościszewie i Żurominie. Pomyślny okres w rozwoju tej partii wystąpił także w listopadzie 1946 roku. W szeregi PPS wstąpiło wówczas 254 członków. Przerwany został wtedy okres wyraźnej stagnacji a w wielu organizacjach często i regresu w szeregach pepesowskich charakterystyczny dla drugiej połowy 1945 r. (od lipca do grudnia szeregi PPS opuściło 91 członków). Szczególnie aktywnie działał Miejski Komitet w Raciążu. Pepesowcy opanowali tam pierwszoplanowe stanowiska w administracji i Miejskiej Radzie Narodowej. Zorganizowali także dobrze pracujące koło Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (OM TUR).

Z inicjatywy Powiatowego Komitetu oraz wydanej pomocy władz wojewódzkich, w październiku 1945 r. przeprowadzono dla członków tej partii dwudniowe kursy; w pierwszej kolejności dla 76 a potem dla 57 osób. Szkolenie polityczne, poświęcone aktualnej sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej Polski, prowadzili wykładowcy z Wojewódzkiego Komitetu PPS. Celem szeroko prowadzonej akcji szkoleniowej i politycznej członków było wskazanie na kierunki działalności sił demokratycznych i wyeksponowanie problemów ekonomicznych i politycznych, które legły u podstaw dążeń i działania sił zachowawczych⁷).

W pierwszej połowie 1945 roku w sierpeckim rozpoczęło bardzo aktywną działalność Stronnictwo Ludowe. Szybki wzrost szeregów i umacnianie wpływów Stronnictwa, zwłaszcza na terenach wschodnich i północno-wschodnich powiatu, wynikało m.in. z bogatych tradycji ruchu ludowego na tych obszarach⁸).

Aleksander Ulanowski, członek konspiracyjnego SL i BCh, po otrzymaniu instrukcji z Mławy (działacze ludowi z powiatu mławskiego wcześniej nawiązali kontakty organizacyjne z Warszawą), powiadomił członków Stronnictwa z sąsiednich gmin o wznowieniu działalności zarządu Wojewódzkiego SL, co w konsekwencji doprowadziło do spotkania organizacyjnego w Raciążu. Celem tego zebrania było utworzenie Zarządu Powiatowego SL. Wyłonione wówczas władze uległy wkrótce częściowej reorganizacji przez dokoptowanie do ich składu członków z zachodniej części powiatu. Już 19 marca 1945 roku zatwierdził je Zarząd Wojewódzki jako Tymczasowy Zarząd Powiatowy Stronnictwa Ludowego. Jego prezesem został Kazimierz Krajczyński zaś funkcję sekretarza powierzono A. Ulanowskiemu⁹). Nieco później po załatwieniu wszelkich formalności z legalizacją w starostwie, UBP oraz u komendanta wojennego, 19 kwietnia rozpoczął pracę sekretariat tegoż Stronnictwa w Sierpcu. Wkrótce, bo już 5 maja wznowiło działalność SL w Żurominie. Na spotkaniu organizacyjnym dokonano wyboru Zarządu na czele z Julianem Więckowskim¹⁰).

W maju rozpoczęli swoją zorganizowaną działalność ludowcy w gminie Siemiątkowo. Na tym terenie, zyskując szerokie poparcie mieszkańców, Stronnictwo rozwijało się bardzo dynamicznie, wyraźnie dystansując PPR. Zarząd Gminny, którego prezesem wybrano Władysława Langiewicza z Karolinowa (zastępca Jan Kościelski z Siemiątkowa Kolonii), powołano 22 maja na specjalnie w tym celu zwołanym zebraniu¹¹).

W wyniku dość intensywnych prac organizacyjnych do 30 czerwca 1945 r. utworzono 9 Zarządów Gminnych. Nie udało się ich powołać w gminach: Borkowo, Białyszewo, Gójsk i Mochowo. Ogółem w działających wówczas 127 kołach wiejskich skupiło się około 4 tys. członków¹²).

Znacznie wolniej przebiegały prace organizacyjne przy powołaniu do działalności Stronnictwa Demokratycznego. Nie rozpoczęło ono swojej działalności w pierwszej połowie 1945 r., a w sierpniu było jeszcze w stadium organizacyjnym. Zarząd Powiatowy, który wkrótce otrzymał status Samodzielnego Koła, powołano dopiero jesienią tego roku. Pierwsze zebranie o charakterze organizacyjnym zwołano w Domu Katolickim (obecnie kino „Jutrzenka”). Spotkaniu przewodniczył miejscowy sędzia, Kazimierz Zieliński — przewodniczący, Adam Rogowski — sekretarz, członkowie — Jan Zientalewicz, Stanisław Krukowski, Stanisław Feltynowski i inni. Powołane wówczas do życia koło liczyło około 20 osób. Jednakże brak lokalu (zebrania odbywały się w sądzie powiatowym) oraz napływu nowych członków, decydowały o niewielkiej działalności ekonomicznej jak i politycznej Stronnictwa na terenach powiatu sierpeckiego¹³).

W okresie powstawania i umacniania się SL i SD, w drugiej połowie 1945 roku coraz wyraźniej zaznaczały się wpływy organizującego się i zyskującego sympatię w społeczeństwie Polskiego Stronnictwa Ludowego. Na terenach powiatu sierpeckiego Stronnictwo to rozpoczęło swoją działalność już we wrześniu tego roku. Na jego czele stanął Franciszek Łazowski, prezes Zarządu Powiatowego. W krótkim czasie do jego szeregów przeszła część ludowców z niemalże całym Zarządem Powiatowym i zarządami gminnymi SL. Zjawisko takie wystąpiło m.in. w gminach Biezuń¹⁴) i Kosemin¹⁵). Nie udało się, mimo niezwykle prężnej organizacji i dużej operatywności Zarządu Powiatowego i władz gminnych PSL, wyeliminować całkowicie SL z działalności politycznej i społecznej w powiecie, co miało miejsce w wielu powiatach województwa warszawskiego.

Szczególnie szybko organizacja peeselowska rozwijała się na terenach o dużych wpływach konspiracyjnych SL i BCh. W kilku gminach, m.in. w Koziebrodach, w końcu 1945 r. Stronnictwo to było najliczniejszą i najprężniejszą partią polityczną. Skupiało wtedy, powiększając jeszcze swoje szeregi w początkach roku następnego, ponad 4 tys. członków. W samej tylko gminie Koziebrody w kwietniu 1946 roku zrzeszało około 300 zorganizowanych¹⁶).

W swojej działalności PSL generalnie reprezentowało siły zachowawcze. Na zjeździe powiatowym w maju 1946 r. prezes Zarządu Powiatowego w swoim przemówieniu mocno zaakceptował wrogie stanowisko Stronnictwa do dokonanych przemian okresu powojennego i równocześnie wystąpił przeciwko PPR, rządowi i referendum. Dokonał jednocześnie krytyki rządu za jego inicjatywy zarówno gospodarcze jak i polityczne.

Działalność propagandowo-wyjaśniająca stronnictw Bloku mająca na celu pokazanie właściwego oblicza stronnictwa mikołajczykowskiego oraz poprawa sytuacji wewnętrznej kraju, prowadziły do powolnego i systematycznego osła-

biania jego wpływów w społeczeństwie. Wielu spośród działaczy peeselskich coraz krytyczniej oceniając kierunki prozachodniej polityki swych władz, odstępowało od swojej dotychczasowej działalności. Wyraźne osłabienie PSL notowano już w okresie akcji propagandowej przed referendum a następnie kampanii przedwyborczej do Sejmu Ustawodawczego. Jego członkowie licznie opuszczali szeregi i deklarowali swoje sympatie dla PPR i SL. Zjawisko takie zanotowano m.in. w gminie Zawidz, gdzie 37 członków PSL opuściło szeregi Stronnictwa i oficjalnie wyraziło chęć wstąpienia do PPR¹⁷). Tam też, począwszy od marca, miały miejsce wypadki darcia legitymacji peeselskich. Masowe jednak opuszczanie szeregów PSL wystąpiło dopiero w grudniu 1946 roku. Często organizacje tego Stronnictwa w drugiej połowie tego roku przechodziły do działalności konspiracyjnej szerząc, najczęściej nielegalnie, propagandę antypeperowską i antyrządową wśród osób zaufanych (m. in. w gminach Rościszewo, Raciąż i Nieck).

Poważny cios wpływom tejże organizacji zadało PSL „Nowe Wyzwolenie”. Z inicjatywy byłego działacza „Wyzwolenia” Stefana Felczaka, 13 sierpnia 1946 r. odbył się w Sierpcu zjazd organizacyjny PSL „Nowe Wyzwolenie”, na którym dokonano wyboru 15-osobowego Zarządu Powiatowego. Na czele wyłonionych władz stanął S. Felczak. Wkrótce Stronnictwo to nawiązało współpracę z partiami Bloku Demokratycznego. Jego przedstawiciele czynnie włączyli się do prac Komisji Porozumiewawczej Stronnictw Demokratycznych i rad narodowych.

W drugiej połowie 1946 r. na terenach powiatu sierpeckiego powołano do działalności Stronnictwo Pracy. Zebranie organizacyjne, z udziałem niezbyt licznych sympatyków, odbyło się 10 lipca. Przewodniczący spotkania Adam Świtalski, członek Zarządu Wojewódzkiego SP, sprecyzował cele, zakres działalności oraz założenia ideowo-programowe Stronnictwa. Zebrani po dłuższej dyskusji powołali do życia Koło Miejskie w Sierpcu i wyłonili jego zarząd. Prezesem został Józef Kaczmarek a członkami wyłonionych władz: Franciszek Kwiatkowski, Zofia Kaczmarek, Leon Sułkowski i Zygmunt Niedziałkowski. Równocześnie delegatami na Zjazd Wojewódzki (odbył się 14 lipca 1946 r. w Warszawie) jednogłośnie wybrano F. Kwiatkowskiego oraz prezesa J. Kaczmarka. Podjęto także decyzję przyznania Zarządowi Koła Tymczasowych kompetencji Zarządu Powiatowego¹⁸). Nieco później utworzono Tymczasowy Zarząd Powiatowy SP. Jego przewodniczącym został Zygmunt Przedpełski.

Stronnictwo Pracy na terenie powiatu sierpeckiego nie rozwinęło szerszej działalności. Początkowo zrzeszało ono 15 członków. Jego rozwój organizacyjny był bardzo powolny i do 16 listopada 1947 r. skupiło zaledwie 105 zorganizowanych¹⁹). Ze względu na niewielką liczbę członków i małe wpływy w społeczeństwie, Stronnictwo to nie odegrało poważniejszej roli w przemianach rewolucyjnych tego okresu.

Obok partii politycznych, istotną rolę w latach wielkich przeobrażeń społeczno-gospodarczych i politycznych zachodzących w powiecie sierpeckim, odegrały organizacje młodzieżowe. Wśród powstających i działających wówczas organizacji w środowiskach młodzieżowych szczególnie aktywnie pracował Związek Walki Młodych. Pierwsze zebranie organizacyjne Związku, na czele którego stanęła Krystyna Tymińska (przewodnicząca), odbyło się 23 stycznia 1945 r. w „Domu Katolickim” w Sierpcu. Wkrótce, bo już 4 lutego, zorganizowany został przez KP PPR w Sierpcu wiec młodzieży z udziałem około tysiąca młodych oraz przedstawicieli partii politycznych, władz administracyjnych, wojska polskiego i wojennej komendantury radzieckiej. Wśród przemawiających osób, głos zabrał także członek ZWM, Lech Tymiński. Celem zwołanego wiece, co wyraźnie zostało zaakcentowane w wygłoszonych przemówieniach, było zapoznanie zebranych z drogą rozwoju państwa i roli młodzieży w tworzeniu wspólnego frontu narodowego i umacnianiu idei demokratycznej²⁰). Dzięki wyteżonym pracom organizacyjnym już w marcu utworzono wiele kół terenowych, które dość szybko zyskiwały w społeczeństwie znaczne wpływy i popularność.

Członkiem ZWM mógł zostać każdy w wieku 15-25 lat; młodzież szkolna od 16 lat. Podstawowym ogniwem było koło, które, jeżeli było duże, dzieliło się na sekcje (sportowe, dramatyczne i inne).

Zarząd Powiatowy powołany w pierwszej połowie 1945 roku składał się z 5 osób. Utworzono w nim trzy wydziały: organizacyjny, kulturalno-oświatowy, młodzieży szkolnej i harcerskiej.

Szczególnie dynamiczny wzrost szeregów zetwemujskich notowano w pierwszych miesiącach 1945 r. W lipcu na terenie powiatu działało 56 kół zrzeszających 3 180 członków²¹). W drugiej połowie tego roku, zwłaszcza od września, nastąpiło systematyczne zmniejszanie się liczby członków tej organizacji (zob. tabela 3). Zjawisko to szczególnie wyraźnie wystąpiło w 1946 r. (zob. tabela 4). Wynikało to z jasnego krystalizowania się oblicza Związku, powstawania innych organizacji młodzieżowych, braku powiązania organizacyjnego ogniw terenowych z

Tabela 3

Stan organizacyjny Związku Walki Młodych na terenie powiatu sierpeckiego w latach 1945-1946.

Lipiec 1945 r. a)		Lipiec 1946 r. b)	
członkowie	koła	członkowie	koła
3 180	56	2 870	79

Źródło: a) AWKW PZPR, t. I/V/30 (dane na początku miesiąca).

b) Tamże, t. I/VI/33 (dane na początku miesiąca).

Tabela 4

Stan organizacyjny Związku Walki Młodych na terenie powiatu sierpeckiego w latach 1946-1947.

Stan na dzień	L i c z b a	
	członków	kół
31 III 1946 r.	1 000	50
30 VI 1946 r.	40	10
30 IX 1946 r.	127	6
31 XII 1946 r.	234	7
31 III 1947 r.	331	12

Źródło: Spr. okresowe ZW ZWM, AWKW PZPR, t. I/V/30, I/V/31, I/V/32;
Spr. ankietowo-statystyczne ZW ZWM. CA KC PZPR, t. 295/IX-399;
Spr. ankietowo-statystyczne WKW PPR. AWKW PZPR, WKW PPR, t. I/VI/33.

Zarządem Powiatowym, rozluźnienia dyscypliny a także z poważnego oddziaływania politycznego i zbrojnego podziemia aktywizującego swoją działalność na terenach powiatu sierpeckiego. Ponadto znaczny wpływ na to zjawisko miały wyjazdy, najczęściej indywidualne, poszczególnych członków na Ziemię Zachodnie i Północne.

Od pierwszych dni wolności młodzież zrzeszona w ZWM wzięła aktywny udział w walce o przemiany ekonomiczne, społeczne i polityczne. Jego członkowie uczestniczyli w pracach związanych z reformą rolną (50 członków tej organizacji wchodziło w skład ekip dokonujących podziału majątków ziemskich²²) i realizacją świadczeń rzeczowych. Ponadto zetwemowcy włączyli się do akcji przesiedleńczej oraz prac propagandowych w okresie kampanii politycznych przed referendum i wyborami do Sejmu Ustawodawczego. Wielu jako członkowie Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej, powołanej na terenie powiatu sierpeckiego już w marcu 1946 r., brało udział w zabezpieczaniu lokali wyborczych. Do najbardziej czynnych należały wówczas koła sierpeckie zrzeszające w styczniu 1947 r. 155 członków²³).

Nieco później rozpoczęła swoją działalność Organizacja Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego. Początkowo powołano tylko koła w Sierpcu i w Raciążu a następnie, dopiero w kwietniu 1946 r., koło w Żurominie²⁴). W styczniu 1946 r. w ramach tej organizacji działało 64 członków²⁵). Jednym z najbardziej żywotnych i najlepiej zorganizowanych ogniw omturowskich było koło w Raciążu. Członkowie OM TUR swoją postawą i zdyscyplinowaniem — pisano w styczniu 1946 r. na łamach „Robotnika” — potrafili zdobyć uznanie całej okolicy i stali się ulubieńcami miasta²⁶).

W ramach organizacji omturowskiej prowadzono szkolenia i kursy propagandowe. Problematykę szkoleń w znakomitej większości poświęcano historii i zadaniom OM TUR w nowej powojennej rzeczywistości oraz zagadnieniom politycznym i gospodarczym stojącym przed ruchem socjalistycznym. Członkowie tej organizacji czynnie włączyli się do walki o przeobra-

żenia ekonomiczne i społeczne powiatu. Wprawdzie nie odegrali tak znacznej roli jak zetwemowcy, niemniej brali aktywny udział w propagandzie przed referendum agitując na rzecz stronnictwa Bloku, zaś w akcji przedwyborczej 120 członków tej organizacji włączyło się do prac agitacyjnych grup propagandowych²⁷).

W drugiej połowie 1945 r. rozpoczął swoją działalność Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici”, skupiając w swoich szeregach młodzież wiejską. Nie rozwinął on jednak na terenie powiatu szerszej inicjatywy. Wraz z utworzeniem i szybkim rozwojem organizacyjnym PSL, w „Wici” do głosu doszły elementy związane z pravicowym ruchem ludowym. Zjawisko to zdecydowanie wpłynęło na charakter wiejskiej organizacji młodzieżowej.

Pierwsze, po osłabieniu wpływów pravicowych, powiatowe walne zebranie ZMW „Wici” o charakterze organizacyjnym odbyło się 1 marca 1946 r. w budynku szkoły podstawowej nr 2 w Sierpcu. Po zagajeniu dotychczasowego przewodniczącego koła, Jana Jędrzejewskiego i powołaniu prezydium zebrania, Tadeusz Kuliowski, przedstawiciel władz wojewódzkich „Wici”, negatywnie ocenił dotychczasową działalność ZMW i zaniedbania organizacyjne. Na problem ten zwrócił także uwagę w swoim referacie „Podstawy ideowo-programowe”, Franciszek Midura. W toku dyskusji inspektor oświaty dla dorosłych, A. Zwoliński, zapewnił młodzież o pełnym poparciu władz dla ich inicjatyw oraz pomocy nauczycieli powiatu w pracy kulturalno-oświatowej. Podczas obrad dokonano wyboru władz powiatowych ZMW „Wici”. Funkcję przewodniczącego powierzono Stanisławowi Ignatowskiemu, zastępców zaś Wacławowi Wysockiemu i Januszowi Sułkowskiemu, sekretarza Stanisławowi Papierskiemu, skarbnika Wacławowi Wysockiemu a opiekę nad biblioteką zlecono Zofii Michalskiej. Odpowiedzialną za sekcję kulturalno-oświatową została Białowa, sekcję przysposobienia rolniczego powierzono Kokoszczyńskiemu a sekcję koleżanek Longinie Muchyńskiej. Odnośnie dalszej pracy postanowiono zorganizować koła wiejskie a w ramach działalności organizacyjno-propagandowej zdecydowano przeprowadzić 3 i 5-dniowe kursy rejonowe oraz tygodniowy kurs dla przodowników w pracy społecznej. Kursy rejonowe, zgodnie z przyjętym harmonogramem, postanowiono rozpocząć 2 kwietnia w Raciążu, 12 kwietnia w Sierpcu i 13 kwietnia w Żurominie. Na Zarządzie, zgodnie z postanowieniem zebrania, spoczywał obowiązek dotarcia do wszystkich kół działających w powiecie i nawiązania ścisłej współpracy z innymi organizacjami młodzieżowymi²⁸).

Istotnym warunkiem właściwego funkcjonowania aparatu administracyjnego oraz przeprowadzenia podstawowych reform ekonomicznych i społecznych w pierwszych latach powojennych było zjednoczenie wszystkich sił postępowych wokół demokratycznego programu. Zasadniczym tego elementem była współpraca wszystkich legalnie działających partii politycznych,

organizacji młodzieżowych, społecznych i zawodowych oraz uzyskanie poparcia dla ogłoszonych haseł możliwie szerokich rzesz społeczeństwa. Zadanie to miały spełniać powiatowa, miejskie i gminne komisje porozumiewawcze. Podstawowym ich zadaniem było uzgadnianie wspólnych kierunków działania oraz łagodzenie nieporozumień natury administracyjnej, społecznej i politycznej, w terenie bądź na forum rad narodowych, negatywnie wpływających na nastroje społeczeństwa. Najczęściej przyjmowało ono postawę wyczekującą, spokojną, stroniło od większej aktywności i działalności. Taki stosunek wielu kręgów społecznych do nowej, rewolucyjnej rzeczywistości w poważnym stopniu ograniczał możliwości rozwoju propagandy masowej, sprzyjał głosom nieuzasadnionej krytyki kierowanej często przez wroga propagandę pod adresem władz administracyjnych i partii politycznych, która w wielu środowiskach, zwłaszcza na wsi, padała na dość podatny grunt.

Tworzenie atmosfery sprzyjającej szzerzeniu się propagandy antyrządowej i antydemokratycznej wynikało z nieumiejętnie prowadzonych akcji uświadamiająco - wyjaśniających względnie z dążeń partykularnych i niezrozumienia podstawowych zasad demokracji prowadzących w konsekwencji do wyraźnych napięć w stosunkach międzypartyjnych.

Szczególne znaczenie, wobec słabości organizacyjnej SL i SD i ograniczonych możliwości ich oddziaływania na środowisko, miało porozumienie między PPR i PPS. Jednakże współpraca tych partii w ramach Bloku, będąca odbiciem ogólnej sytuacji politycznej kraju i licznych przetargów władz wojewódzkich PPR i PPS woj. warszawskiego, nie zawsze układała się właściwie. Często członkowie PPS, realizując przyjęte trendy w działalności władz wojewódzkich, na posiedzeniach komisji międzypartyjnych skłaniali się ku PSL najwyraźniej ignorując postulaty przedstawicieli PPR. Zjawisko takie szczególnie mocno wystąpiło w Raciążu, gdzie pepesowcy i peselowcy wspólnie zaprotestowali przeciwko reprezentantom PPR wysuwając na stanowisko przewodniczącego GRN kandydaturę członka PPS chociaż, zgodnie z wcześniejszym porozumieniem międzypartyjnym, wakat ten przewidziano dla PPR²⁹).

Pepesowcy reprezentujący często odmienne stanowisko w sprawach społecznych i politycznych, odmawiali udziału w posiedzeniach komisji porozumiewawczych. Nie wynikało to jednak, jak starali się permanentnie podkreślić w swoich wystąpieniach przedstawiciele tej partii, z prób zmonopolizowania władzy przez Komitet Powiatowy i organizacje gminne PPR. Był to pogląd celowo sugerowany przez wielu członków PPS przedstawicielom innych partii politycznych biorących udział w obradach komisji. Niewątpliwie sugestie te często były bezpodstawne, bowiem dominujące stanowisko PPR w organach administracji i w radach narodowych wynikało z jej liczebności i prężności organizacyjnej. Według ówczesnych sprawozdań

władz administracyjnych i partii politycznych, w sierpniu 1945 r. w Miejskiej Radzie Narodowej w Sierpcu zasiadało 80 procent przedstawicieli PPR i 20 procent PPS. Tymczasem w Powiatowej Radzie Narodowej 70 procent jej składu stanowili pepesowcy, 20 procent pepesowcy, 10 procent ludowcy i bezpartyjni, natomiast w radach gminnych 60 procent mandatów przypadło reprezentantom PPR, 30 procent PPS oraz 10 procent SL i bezpartyjnym³⁰).

Dążąc konsekwentnie do skupienia wszystkich sił wokół idei wspólnej walki o przeprowadzenie reform ekonomicznych i społecznych, na posiedzeniu Powiatowej Komisji Porozumiewawczej w dniu 24 listopada 1945 r. przedstawiciele PPR mocno akcentowali gotowość zbliżenia do PSL pod warunkiem zaniechania przez jego członków dotychczasowej działalności i przejścia na pozycje demokratyczne. Od tego uzależniano także możliwości przyznania temu stronnictwu mandatów zarówno w powiatowej jak i gminnych radach narodowych³¹). Takie stanowisko władz partyjnych wynikało z właściwej oceny sytuacji politycznej związanej z szybkim rozwojem organizacyjnym Stronnictwa i wyraźnym wzrostem jego wpływów na wsi. Zjawisko takie w konsekwencji doprowadziło do znacznej dezorientacji szerokich rzesz chłopstwa, rozbitcia wielu komórek SL i wyraźnego ograniczenia jego działalności w powiecie.

W zaistniałej wówczas sytuacji jedynym sprzymierzeńcem PPR poważnie liczącym się w walce ze stronnictwem Mikołajczyka i siłami zachowawczymi było PPS. Jednakże na gruncie współpracy między tymi partiami, zwłaszcza na tle rywalizacji o wpływy i mandaty w radach narodowych i kluczowych ogniwach władzy, występowały rozbieżności wynikające często z niewłaściwego oblicza politycznego wielu działaczy, zwłaszcza PPS. Od chwili utworzenia tej partii w jej rozwoju dominowała żywiolowość. Pepesowcy prezentowali mocno zróżnicowany konglomerat przekonań politycznych, często wrogich powojennej rzeczywistości. Błędy natury organizacyjnej i metody stosowane w dążeniu do rozbudowy tej partii umożliwiały elementom obcym klasowo oraz przeciwnikom nowego ustroju wejście w jej skład i sprawowanie w niej funkcji kierowniczych.

Niejednokrotnie na ograniczenie możliwości współpracy, mimo tworzenia wspólnego frontu w okresie reformy rolnej, realizacji świadczeń rzeczowych i w innych akcjach o charakterze ekonomicznym i politycznym, poważny wpływ wywierali także ci członkowie PPR, którzy stali na stanowisku ponadpartyjności organizacji, którą reprezentowali. Zwrócił na to uwagę sekretarz PK PPS, Franciszek Dudkowski, na wspólnym posiedzeniu aktywu obydwu partii w grudniu 1946 r., stwierdzając m.in. że „Tak jedna jak i druga strona chciała dla siebie uzyskać jak najwięcej mandatów i stanowisk. Wywołało to zatargi i wspólną niechęć z czego korzystała reakcja”³²). Łagodzenie nieporozumień i nawiązywanie ściślejszej współpracy

między tymi partiami zaznaczyło się już od referendum, bowiem starano się eliminować z szeregów tych, którzy „...działali na szkodę demokracji”³³).

Decydujące znaczenie dla współpracy PPR i PPS miało podpisanie 28 listopada 1946 r. umowy o współpracy między KC PPR i CKW PPS, co znalazło swoje pełne odbicie na terenach powiatu sierpeckiego. Porozumienie to dotyczyło wspólnego programu działania na rzecz umacniania jedności ruchu robotniczego. „Obydwie partie... zwalczać będą w swych szeregach próby powrotu do przewyżczonych już koncepcji politycznych, sprzecznych z zasadami jednolitego frontu,... walczyć będą wszystkimi środkami aż do usunięcia z partii tych, którzy działają będą na szkodę jednolitego frontu klasy robotniczej i utrudniać współpracę obydwu partii” — pisano na łamach «Głosu Ludu»³⁴).

W ślad za porozumieniem władz centralnych 2 grudnia odbyła się wspólna narada sekretarzy komitetów powiatowych PPR i PPS województwa warszawskiego. Na spotkaniu tym omawiano sprawę umowy o wspólnym działaniu obydwu partii, wskazując jednocześnie na

konieczność usunięcia antagonizmów w terenie. Miało to niewątpliwie bezpośredni wpływ i na działaczy powiatu sierpeckiego. Współpraca ta szczególnie mocno zaznaczyła się w okresie intensywnych przygotowań do wyborów do Sejmu Ustawodawczego. W sferę oddziaływania propagandowego wciągnięto także członków SD, szybko odradzającego się SL oraz reprezentowanego w komisjach porozumiewawczych i radach narodowych PSL „Nowe Wyzwolenie”.

Zacieśniające się współdziałanie wszystkich sił demokratycznych w radach narodowych, komisjach porozumiewawczych i w wielu akcjach propagandowych, doprowadziło w konsekwencji do zwycięstwa sił ludowo-demokratycznych w wyborach do Sejmu Ustawodawczego. Ograniczyło ono w poważnym stopniu wpływy i zakończyło okres tymczasowości stosunków ekonomicznych, społecznych i politycznych tak w kraju jak i w powiecie sierpeckim. Sukcesy młodej, rewolucyjnej władzy było możliwe dzięki jedności działania sił postępowych w sojuszu ze wszystkimi szczerymi demokratami walczącymi o nowy porządek w wyzwolonej Polsce.

PRZYPISY

1. Sprawozdanie KP PPR w Sierpcu z dnia 1 III 1945 r. Archiwum Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR (dalej AWKW PZPR), WKW PPR Wydział Organizacyjny, t. I/VI/100-101.
2. Protokół nr 10 z 2 V 1945 r. Archiwum Państwowe m. st. Warszawy i Województwa Warszawskiego w Warszawie (dalej APW), Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy (dalej WUIiP), Urząd Powiatowy w Sierpcu, t. 9.
3. Sprawozdanie Urzędu Informacji i Propagandy za lipiec 1945 r. z gm. Siemiatkowo. Tamże t. 19.
4. Protokół nr 10 z 2 V 1945 r. Tamże, t. 9.
5. Protokół nr 5 z 6 IV 1945 r. Tamże, t. 8.
6. Protokoły walnych zebrań Zarządu Powiatowego PPS za 1945 r. AWKW PZPR, WK PPS, PK PPS w Sierpcu, t. 45/III/I.
7. Sprawozdanie PK PPS w Sierpcu za 1945 r. Tamże, t. 45/VII/I.
8. Podczas okupacji w gm. Biezuń przechowywano sztandar SL z lat międzywojennych. Był on w posiadaniu Jana Serowskiego w Jonnem, który przywoził go na Zjazd Powiatowy SL w Sierpcu 13 IV 1947 r.
9. W skład powołanego 24 VI 1945 r. ZP ZS wchodził: Kazimierz Krajczyński z Raciąża (prezes), Wacław Kapela z Żuromina (wiceprezes), Andrzej Wilk z Piastowa (II wiceprezes), Aleksander Ulanowski (sekretarz), J. Szałecka z Sierpca (skarbnik) oraz Stanisław Byber z Żuromina, Bronisław Maliszewski z Borkowa, Bronisław Piotrowski z Rościszewa i Wacław Perzyński z Zawidza jako członkowie. Sprawozdanie ZP SL do ZW SL w Warszawie z dnia 30 VI 1945 r. o powołaniu do działalności ZP SL w Sierpcu. Archiwum Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Warszawie, t. PK SL w Sierpcu. Akta działalności SL i PSL 1945-1947.
10. APW, WUIiP, Urząd Powiatowy w Sierpcu, t. 23.
11. Sprawozdanie za maj i czerwiec 1945 r. z gm. Siemiatkowo. Tamże, t. 8.
12. Pismo ZP SL w Sierpcu do ZW SL w Warszawie z dnia 30 VI 1945 r. AWK ZSL w Warszawie, t. ZP PSL w Sierpcu 1945-1946.
13. Relacja ustna A. Rogowskiego i Krukowskiego z dnia 21 X 1978 r.
14. Sprawozdanie miesięczne KG PPR gm. Biezuń za wrzesień 1945 r. AWKW PZPR, t. 18/VI/5.
15. Sprawozdanie miesięczne KG PPR gm. Kosemin za wrzesień 1945 r. Tamże, t. 18/VI/7.
16. Protokół z posiedzeń sekretarzy KG PPR z dnia 5 IV 1946 r. Tamże, t. 18/VI/2.
17. Sprawozdanie WKW PPR za listopad 1945 r. Tamże, t. I/V/7.
18. Protokół zebrania organizacyjnego SP w Sierpcu z dnia 10 VII 1946 r. Centralne Archiwum Historyczne SD, t. WKW SP, koła terenowe.
19. Materiały WKW SP w Warszawie. Tamże.
20. Sprawozdanie Urzędu Informacji i Propagandy w Sierpcu za okres 5 II — 24 III 1945 r. APW, WUIiP, Urząd Powiatowy w Sierpcu, t. 2.
21. AWKW PZPR, t. I/V/30. Dane zamieszczone w sprawozdaniu ZP ZWM w Sierpcu są niewątpliwie zawyżzone.
22. Sprawozdanie ZW ZWM za okres od powstania Zarządu Wojewódzkiego do 1 VI 1947 r. Tamże, t. I/V/31.
23. Sprawozdanie Wydziału Społeczno-Politycznego Starostwa Powiatowego w Sierpcu do Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego z dnia 14 I 1947 r. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Płocku, Starostwo Powiatowe w Sierpcu, t. 98.
24. Pismo PK PPS w Sierpcu do WK PPS z dnia 23 IV 1946 r. AWKW PZPR, t. 45/VIII/I.
25. Sprawozdanie WK PPS za czas od 1 I — 1 II 1946 r. Centralne Archiwum KC PZPR, PPS Wydział Ogólno-Administracyjny, t. 235/VII-266.
26. «Robotnik» 23 I 1946, nr 23.
27. AWKW PZPR, WK PPS Sekretariat, t. 28/VI/3.
28. Protokół nr I z dnia 10 III 1946 r. APW, Urząd Wojewódzki Warszawski Wydział Społeczno-Polityczny. Akta dotyczące ZMW „Wici” 1945-1947, t. 322.
29. Sprawozdanie polityczne KP PPR w Sierpcu z dnia 30 X 1946. AWKW PZPR, WKW PPR, t. 18/VI/I.
30. Sprawozdanie Kędzińskiego z Sierpca z dnia 27 VIII 1945 r. Tamże, WK PPS Oddział Samorządowo-Administracyjny, t. 28/X/4.
31. Protokół z posiedzenia Komisji Międzypartyjnej z dnia 24 XI 1945 r. w Sierpcu, Tamże, WKW PPR Sekretariat, t. 18/V/I.
32. Protokół z posiedzenia aktywu PPR i PPS z dnia 1 XII 1946 r. Tamże.
33. Tamże.
34. «Głos Ludu» 28 XI 1946, nr 328.